

Værket om en Brønd i Aalum blev og nedskudt — videre Skade gjorde Kuglerne ikke. — Canonaden varede fra Kl. 1 til 3 Eftermiddag — da Brigen søgte ud til den Store — hvorpaa begge satte fulde Seil til og gik nord efter. Kystmilicen af Westervig Districts Afdeeling kom til Stranden Kl. 1 $\frac{1}{4}$, og var Vidne til, at hvor Fienden kunde see flest Folk, stillede han sine Kanoner mod — saavel som efter Wester Agger og Sønder Aalum Byer.

Det tillades mig at lægge til:

Kystmilicen viste ved denne Affaire et uforsagt Mod og ventede med Iver, Leilighed til, at have hævnnet sig, ialfald Fienden vilde have udsat Barkassen.

Seiersbøl^{*)}, den 10 Maj 1811.

Paa Overbefalingsmandens Hr. General
Auditeur Lindahls Vegne

Preetzmann.

Til

„Høyvelbaarne Hr. General Major og Kammerherre von Samas
— Høystcommanderende over det nordre Commando District.“

Derefter indeholder „Liber Daticus“ Gjenparter af 2 Skrivelser fra Amtmand *Faye* i Thisted til Sognepræst *Bendix* i Vestervig. I den første anmoder Amtmanden Sognepræsten om „at ville undersøge, hvilke Mænd der ved Fiendens Bombardement har lidt, og tillige hvad Tab enhver Mand har haft, samt hvormeget enhver af disse Tab med Billighed kunne erstattes med.“ Ved den anden Skrivelse tilstilles Sognepræsten denne Erstatning, som efter en af denne afholdt Taxationsforretning udgjør 22 Rdlr. 32 Sk. . . .

Saa vidt jeg véd, er der et og andet i det ovenstaaende, der ikke før er omtalt, og da enhver lille Ting, der kan oplyse vore topografiske Forhold, har en vis Værdi for Landets Geografi i det hele, vil man mulig betragte nærværende Oplysninger med Interesse.

*) en Gaard i Vestervig Sogn.

De store svenske Søer og Gefjonsagnet^{*)},

af Ed. Erslev.

(Hermed Tavle VI).

Iblandt de os overleverede Oldsagn have faa saa tit været brugte i Sang, Tale og Billede som det om Gefjon, og dette er let at indse; thi den nordiske Oldtids største Historiskriver siger ved at fortælle derom med tydelige Ord, at vort Sjælland er pløjet ud af en af de store svenske Søer. Historikere og Naturgranskere have ogsaa syslet dermed; men, som man vil se af det følgende, ved denne Sag har Snorre dog rimeligvis gjort sig skyldig i en Misforstaaelse.

I det nordlige Evropa findes der, som man véd, to Grupper af store Søer, de russiske og de mellemsvenske; I Størrelse overgaa de russiske langt de mellemsvenske; thi Ladoga har et Indhold af 330 og Onega af 177 □ Mile^{**}), medens Väneren er 101, Vättern 33 og Mälaren 21 □ Mile^{***}); men det mellemsvenske Sødrag er interessantere, da det frembyder større Ulig-

heder, og da dets Søer med deres Omgivelser høre til de skjønneste Egne i Verden.

Af de svenske Søer gjør *Vänern* et Indtryk, som om den var et Ferskvandshav; Skibe af forskjellig Slags drage over den udstrakte Vandflade, vældige Bølger rejse sig i Storm paa Vandet, og Strandinger foregaa ligesom paa Havet; sex Kjøbstæder ligge paa dens Bredder, og Skibene, der høre hjemme paa den, ere i alt over 100 — paa mere end 10 Tons — og have tilsammen en Drægtighed af 6500 Tons^{*)}, eller noget lignende som Byerne paa Laaland tilsammen. — Ogsaa *Vättern* gjør et Indtryk som et Hav eller rettere som en stor og langstrakt Fjord; den er nemlig 18 Mile lang og kun et Par Mile bred, og den svarer i Form omtrent til Öland. Enhver, der fra Jönköping har set ud over Vättern, vil ikke have glemt det dejlige Syn; Søen omgærdes af bratte Skrænter, der for en Del ere dækkede med Skov, og man kan ikke se Ende paa den store Vandflade. — *Mälaren*, der dog er en hel Del mindre end Vättern, gjør ligeledes Indtrykket af Hav; men her er det en Skær-

*) Brudstykke af et Skrift „Jylland“, der er ved at udkomme.

***) *Elisée Reclus*. Géographie universelle. Paris. Tome V. 1880. S. 568.

****) *E. Sidenblad*h. Royaume de Suède. Exposé statistique. Stockholm. 1878. S. 11.

*) Sveriges officiella statistik. E. Inrikes sjöfart och handel för år 1878. S. 4 og 5.

gaard. Den Del af den svenske Kyst, hvor den største Skærgaard findes, er Bredderne af Uppland og Södermanland, og Skærgaarden her fortsætter sig over Ålandsøerne til Finland. Men paa den anden Side gaar den stockholmske Skærgaard ind i Mälaren, og man finder i denne Sø ikke mindre end 1300 Skær. Det er yderst mærkeligt at sejle mellem hele dette Virvar af Øer og Holme, hvoraf nogle ere skovklædte, andre nøgne, nogle beboede, andre ikke; Skibet er næppe kommet frem imellem et Par af dem, før atter nye Holme fra begge Sider skyde sig ud paa Vejen, og man har derfor træffende sagt om Mälarens Øer, at de ligesom i en kjendt Folkeleg „leka sista paret ut med hvarandra“. Afløbet af denne Sø, Norrström, kan betegnes som den korteste af alle Floder. Den bestaar nemlig ikke af andet end Løbet igjennem den mellemste Del af Stockholm, hvor Norrebroen plejer at regnes som Grænsen imellem Søen og Havet; men naar Havet en Gang imellem stiger usædvanlig højt, fremkommer „Uppsjö“, og Saltvandet trænger da langt inden for Norrebroen, saa at Floden i dette Tilfælde ophører at være til eller, man kunde ogsaa sige, flyder omvendt. Norrströms Vandmasse er ikke ringe; thi Mälaren med dens Opland har i alt en Størrelse af 410 □ Mile*). Den løber ogsaa med stærk Fart, i det ved almindelig Vandstand Mälarens østlige Del ligger en Fod højere end „Saltsjön“. Man har daglig god Lejlighed at maale dette Forhold ved Overgangen fra Södermalm til den egentlige gamle By; her gaar nemlig Mälaren paa nogle faa Alen nær lige til Saltsjön, og den smalle Landtunge er udgravet til en „Sluse“, hvorigjennem Skibene sejle mellem Mälaren og Saltsjön. Denne Sluse kan ogsaa kaldes den korteste Kanal i Verden.

Til Mälaren henfører *Snorre* Sagnet om Gefjon, i det han siger**), at „hun tog fra Jötunheim 4 Oxer, der vare hendes Sønner med en Jötun; disse satte hun for Ploven. Men Ploven gik saa haardt og dybt, at Landet gik løs, og Oxerne droge det vester paa ud i Havet og standsede, da de kom til et Sund. Dér satte Gefjon Landet og kaldte det Sjælland. Og dér, hvor Landet var blevet borttaget, blev siden en Sø, der kaldes Lögren“ (det islandske Navn for Mälaren), „og have Vigene i Lögren Beliggenhed ligesom Næssene paa Sjælland“. — Dette Sagn er bleven tydet paa forskjellig Maade. Ved at undersøge et saadant Sagn, maa man naturligvis ikke gaa for meget i Rette med Enkelthederne deri, og naar *Snorre* siger, at Mälarens Vige i Beliggenhed svare til Næssene paa Sjælland, kommer dette af,

at han og hans Tids Islændere ikke vidste det bedre. Mälaren er dog altfor lille til, at Sagnet kan passe derpaa, og Vigene ligge i Virkeligheden heller ikke saaledes som Næssene paa Sjælland. *Vedel Simonsen**) har nu bl. a. givet den Tydning, at Navnet Lögren, der fra først betyder „Vædske“ og dernæst „Havet“, skal betegne den Havbugt, som dannedes af Sjælland og Skåne, da disse vare landfaste, og siden blev til Øresund. Heller ikke dette passer imidlertid til Opgivelsen hos *Snorre*. En anden Tydning er givet af *Oehlenschläger*, i det han i „Bragis Sang om Gefjon“, der staar i „Nordens Guder“, har indført de klangfulde Vers:

„Sort *Venmeren* syder
Og *Tangen* sig skyder
Med *Muld* i *Søen*
Lig *Bugt* i *Øen*.
Det bedste *Stykke*,
Ha hvilken *Lykke*!
Af *Fastlandsskoven*
Staaer nu i *Voven*.
Og senest *Alder*
Det *Sjölund* kalder;
Thi *Sø* med *Lunden*
Er skjønt *forbunden*.
En *Pragt* for *Jorden*!
Et *Syd* i *Norden*.“

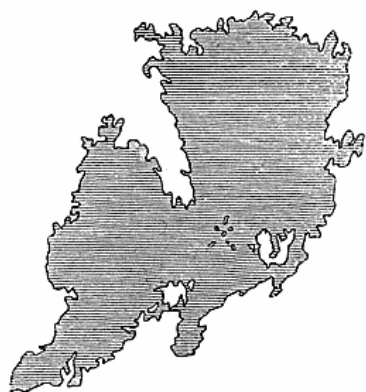
Vor store Digter henfører altsaa Sagnet til Väneren og ikke til Mälaren, og dette staar allerede i første Udgave af det skønne Værk (1818); om *Oehlenschläger* selv har fundet paa denne Tydning eller om han har lært den af andre have vi undersøgt i hans Skrifter og spurgt efter hos Folk, der have kjendt ham nøje, men forgjæves. Til hans Tydning har 1834 *N. M. Petersen* sluttet sig**), i det han siger, at Sagnet mest passer paa Väneren; denne Sø stemmer nemlig ikke alene i Størrelse, men ogsaa i Form meget overens med Sjælland, og ser man paa et Kaart over Norden, er dette iøjnefaldende. Den afrundede Søes Længderetning gaar nemlig saa temmelig fra Nord til Syd, altsaa omtrent lige som Sjællands; den store fra Värmland udskydende Halvø, Näs kaldet, som tiligemed Øflokkenes Djursø og Lursø deler Søen i to Dele, den egentlige Väneren i Vest og Dalbosjön i Øst, svarer til Isefjord paa Sjælland, altsaa fuldstændig som *Oehlenschläger* har sagt. Det er kjendt nok, at man paa mange forskjellige Steder kan træffe Sagn om Oversvømmelser, som f. Ex. det samothrakiske om Gjennembruddet af

*) *N. Ericsson*. Om Mälarens flöden. Stockholm. 1851.

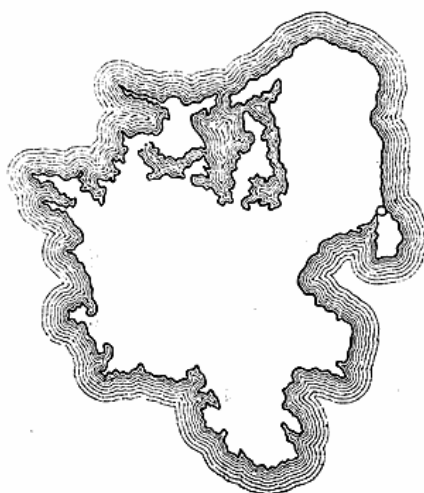
**) *Snorre*redda. Gylfaginning. I.

*) *Nationalhistorie*. 1ste Del. 2det Hefte. 1813. S. 165.

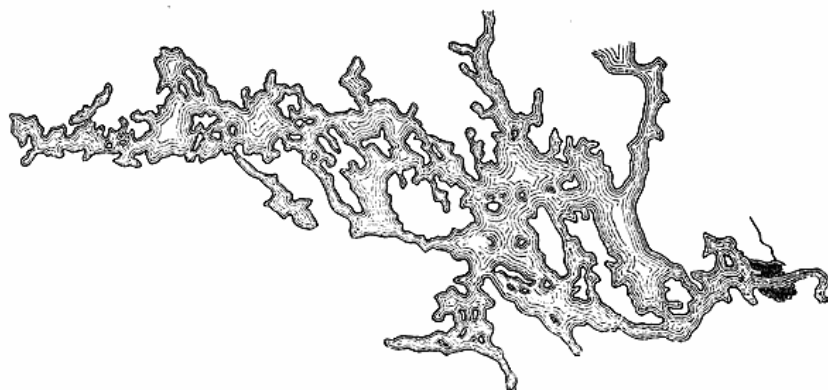
**) *Danmarks Historie i Hedenold*. 1ste Udgave. 1ste Del. 1834. S. 123.

Omrids af Vänern.

Omrids af Sjælland.

Omrids af Mälaren.

det sorte Havs Vande ved Bosphorus*), det lucayiske om Øernes Adskillelse fra Cuba ved en Oversvømmelse**), det grønlandske om Øen Disko, der blev ført langt imod Nord af en vældig Kvinde***), og det marquesanske af lignende Art†), og det er rimeligt nok, at de hentyde paa en eller anden Naturtildragelse, som har fundet Sted i Menneskets Minde. Vi maa nemlig ikke glemme, at det gaar med et Sagn ligesom med en Nød; først efter at man har gjennembrudt den haarde Skal, kommer man til den værdifulde Kjærne, og Kjærnen i Gefjonsagnet skulde da være den, at Sjælland har været landfast med Sverige, og at Adskillelsen er fremkommen ved en Jordomvæltning, „den baltiske Flod“, der skal være sket i Menneskets Minde. *Jap. Steenstrup* har først hentydet herpaa, og hans Tanke er greben, ikke alene af *Forchhammer* ††), men ogsaa af *Chr. Puggaard* †††).

Af de senere Tidens Historikere henregne ogsaa de fleste Sagnet til vort Sjælland, saaledes *P. A. Munch* *†)

*) *Karl Otfried Müller*. Geschichte hellenischer Stämme und Städte. 1820. Bd. I. S. 65 og 110.

**) *O. Peschel*. Das Zeitalter der Entdeckungen. 2te Auflage. Stuttgart. 1877. S. 148.

***) *W. A. Graah*. Opdagelsesrejse til Østkysten af Grønland. 1832. S. 78.

†) L'Exploration. Paris. Octobre. 1880.

††) Skandinaviens geognostiske Natur. 1843. S. 18.

†††) Møens Geologie. 1851. S. 215.

*†) Det norske Folks Historie. Christiania. 1ste Del. 1ste Bd. 1852. S. 204. — Nordens ældste Historie (af et ufuldendt Arbejde). Christiania. 1872. S. 16.

og *Grundtvig**) (*Saxe* nævner slet ikke Gefjon og har altsaa ikke hørt Tale om dette Sagn), og kun *N. M. Petersen***) antyder svagt, at Snorres Fortælling, der er skrevet op efter Skjalden „Brage hin gamle“, mulig bør henlægges til et andet Sted, nemlig Sjoland ved Mälaren***). Senere har *Dr. E. Jessen* optaget dette †), i det han meget rigtig gjør opmærksom paa, at „Billedet fordærves, naar Ploven skal føre Jord fra et Sted til et andet; den vender kun Jorden“. Den østlige Del af Uppland, som nu hedder Roslagen, hed forud *Sjoland*, altsaa Sjælland, og det er øjensynlig langt rimeligere at henføre Gefjons Idræt til denne Landstrækning end til det saa fjærentliggende danske Sjælland. Handler Sagnet om det svenske Sjælland, bliver Pløjningen ud af Mälaren, der med sin langstrakte Form nok kan siges at minde om en Plovfure, mere naturlig, skjønt de geologiske Forhold dér ingenlunde henviser til saadanne Omvæltninger i Menneskets Tid. — Uagtet det mulig vil saare noget tilvant nationalt, er der ingen Grund til at holde en Mening som den her fremførte tilbage; der er intet ondt i, at den digteriske Udsmykning kommer til at vige for det, der staar Sandheden nærmere.

*) Nordens Mythologi. 3dje Udgave. 1870. S. 452.

**) Danmarks Historie i Hedenold. 2den Udgave. 1854. S. 146.

***) Kort nordisk Gudelære. 1867. S. 7.

En Undersøgelse 1882 i det østlige Island,

af Th. Thoroddsen.

II. Nogle geografiske Bemærkninger om Østlandet.

I den efterfølgende, meget kortfattede Beskrivelse af Østlandet holder jeg mig til de almindelige geografiske Forhold og knytter dertil nogle Bemærkninger om Østerlandets almindeligste Næringsveje. Med Hensyn til Geologien vil jeg kun fremføre nogle enkelte Bemærkninger, da en nærmere Beskrivelse vilde være overflødig, efter *A. Hellands* udmærkede Oversigt over Landets Geologi, som allerede har staaet i nærv. Tidsskrift. De mere specielle geologiske Iagttagelser haaber jeg at kunne publicere senere et andet Sted.

Det Højdeplateau, der optager det meste af Island, er de fleste Steder fra Randen gjennemskåret af mægtige Fjorde og Dale, der strække sig meget langt ind imod Landets Indre, og det er derfor som oftest de høje Fjældarme mellem Dalene, som træde frem imod Søen; det er kun i det nordøstlige Island, mellem Skjalfandafjót og Jökulsá á Brú, at Højlandet som en samlet Masse og med en jævn Skraaning fra Jøklerne paa Landets Højderyg træder ud til Havet. Denne brede Højslette har oppe ved Vatnajökull en Højde af over 3000 Fod. Den er overstrøget med en Mængde enkelte